

SVEND FOYN OG MISJONEN

AV KR. ØRJAVIK

Julaften 1891 gikk to menn i stor spenning vegen over Revodden til Ravndal ved Tønsberg. Den ene var en høyreist, høytidelig skikkelse, den andre livlig og gemytlig. Det var forstanderne Engebret Thorkelsen og Helge Andreas Sørvaag. I flere år hadde de vært forstandere for «Svend Foyns Arbeiderboliger». De var varmt interesserte, vel kjente og ansette misjonsvenner og ledere for det frivillige kristelige arbeide.¹

De to var Svend Foyns tillitsmenn og rådgivere, og nå var de kalt til Ravndal for å være vitner til at Svend Foyn og hustru Magdalene Margarethe Foyn, født Bull, underskrev sitt testamente.²

Det lange innholdsrike dokumentet som ble lest sakte med høytidelig røst i Svend og Lena Foyns stue på Ravndal den dagen, er et mektig vitnesbyrd om sluttresultatet av en enestående livsutvikling.

Før vi røper mer av testamentets innhold, vil vi prøve å vise noen glimt av Svend Foyns saga. Den forteller noe om, hvordan en stor personlighet blir dannet i livets hårde skole, hvordan en værbitt sjømann kan bli en varmhjertet misjonsvenn.

For mange har Svend Foyns stilling til kristendom, kirke og misjon vært et problem. I 1927 sto en av Europas lærdeste teologiske vitenskapsmenn ved hans statue og gav uttrykk for dette. Det beste svar på spørsmålet er de vitnesbyrd som Svend Foyn selv har gitt i ord og gjerning. Han har også talt fortrolige ord til venner om det som for ham var det aller verdifulleste her i verden.³

Svend Foyn var født 9. juli 1809 i Tønsberg. Både ved sin far og sin mor nedstammer han fra gamle vestfoldske bondeætter, med god arv og en sunn oppdrift. Svend Foyns foreldrehjem var heller beskjedent. Hans far, skipsfører Laurentius Foyn, hørte ikke til de mest velstående i familien, men han eide en prektig skute, «Minerva», et

hus i byen og noe jordegods.⁴ Det så derfor forholdsvis lyst ut for familiens framtid. Men da Svend var vel tre år gammel, omkom hans far på sjøen. Hans mor, Bente Marie Foyn, fødte Ager, satt igjen med 5 barn under 12 år. Det ble meget prøvsomt for henne, men det lyktes så vidt å redde skuten, også under den store krisen fra 1814. Fru Foyn var en gudfryktig og god mor. Hun lærte barna sine arbeid og gudsfrykt med nøysomhet.⁵ Guds ord og bønn ga barndomshjemmet hans den gode ånd og trygge livsgrunn. I slikt et hjem blir Gud en realitet. Bordbønnen ble bedt. Søndagen ble helligholdt ved deltagelse i gudstjenesten og ved andakter i hjemmet. Dette satte sitt preg på hele hans liv. Han har også selv foralt om det en dag han sammen med en venn gikk gjennom Nedre Langgate. Svend Foyn var da en eldre mann og var blitt berømt. Han var hedret av sin konge og sitt folk, og de fleste skolebarn i Norge kjente hans navn. Han gikk som han pleide med raske bestemte skritt. Med ett stanset han og sa: «Her gjennom denne gaten gikk jeg hver morgen som gutt. Der oppe hvor nå brennevinssamlaget er, lå «Storskolen» som vi kalte den. Der gikk jeg hos aftensangsprest Tandberg og klokker Aasen som var våre lærere. Men jeg minnes klart at jeg hver morgen her i denne gaten sukket til Gud og bad ham hjelpe meg fram i verden. Ja, denne barndomserindring farer gjennom meg nesten hver gang jeg går her.»⁶

Svend Foyns barnebønn ble hørt. Men det skjedde under stor spenning og gjennom svære vansker.

I barndomshjemmet hans var det blitt trange kår. Barnas arbeids-evne måtte utnyttes til det ytterste. Det var ingen tid til lediggang. Vesle Svend hjalp sin mor med å bære ved og vann. På skolen var han meget flink, især til å regne og skrive. Han lærte seg en nydelig håndskrift.⁷ Han fant også på å dreie vakre ting i tre og ben som han solgte for å tjene litt. Men skuter på sjøen lekte i hugen hans, og så snart han var 11 år måtte han få fri fra skolen for å komme til sjøs om sommeren, enda så spinkel og helseveik han var. Om vinteren gikk han på skolen.

Vel ferdig med borgerskolen begynte han å lese navigasjon privat. Som 19 års gutt tok han styrmannseksamen i Kristiansand, og da han var 24 år, fikk han sitt første skip å føre. Det var fullriggeren «Fami-

lien» som han førte i 7 år. Overalt var han våken, så seg godt om og søkte å lære det som kunne være ham til nytte. Som styrmann lærte han seg engelsk under et opphold i England, og som 26 årig skipper tok han seg fri fra sjøen et halvt års tid, leide seg et værelse i Paris og leste fransk fra kl. ¼ om morgenen til sene kvelden. I denne tiden lærte han både å lese og skrive fransk.⁸ Slik var han stadig i intens virksomhet. Overmåte svært måtte det være for ham at han som ung mann ble brystsyk. Men han bad til Gud også da, og han herdet kroppen sin og levet enkelt og helt edruelig, og så kom han seg igjen.⁹ Men han sparte seg ikke. I en overhending storm ute i Nordsjøen sist i oktober 1836 var også Svend Foyn ute med den gamle skuten sin, «Familien». Et seil sprang og måtte settes. Men det så ugjørlig ut. En mann ble liggende hjelpeløs ute på råen, og mannskapet erklærte det for umulig å sette seil. Da sprang Foyn ut på rånokken, grep mannen som lå der og slengte ham inn i vantet så han lå frelst. Etter det fikk han bendet og satt seil, så det ikke kunne sprenges av vinden.¹⁰

I 1844 bestemte Svend Foyn seg for å ta en tur nord i Ishavet. Denne første turen foretok han med skipper P. Michelsen, opprinnelig fra Stokke, for å fange hvalros. Det gikk dårlig med fangsten, men Foyn fikk nye ideer. Da han kom hjem igjen til Tønsberg, fikk han sin bror Laurentius og sin svoger Jacob Bull medinteressert, og så ble det første ishavsfartøy fra det sørlige Norge bygget. Det var en brigg på 113 kommerselester. «Haabet» kalte Foyn denne skuten. I 1846 gikk «Haabet» nordover for første gang for å fange sel. Men det ble dårlige greier. Foyn kom hjem med 937 sel og tapte 2000 spesiedaler på ferden.¹¹ Det verste for ham var at mannskapet hans fikk så liten fortjeneste. Det syntes ingen mulighet for ham til å utruste en ny ishavsekspedisjon. Hverken hans bror eller svoger hadde lenger noen tro på det. Situasjonen syntes fortvilet. Hans tro og mot ble satt på en ildprøve. I sin nød søkte han den norske regjering om støtte eller lån. Han visste godt at hans foretagende var landsviktig, men han fikk avslag.¹² Da fikk han så god hjelp av sin søster Sofie. «Jeg ber for deg, jeg, Svend,» sa hun.¹³ Og hans søster Benthe Marie, gift med Jacob Bull på Kjelle, fikk overtalt sin mann til likevel å støtte Svend Foyn.¹⁴ Etter mye strev lyktes det ham å utruste en ny

ekspedisjon som gikk nordover til Ishavet i 1848. Dyktig mannskap var det ikke mulig å få med til et slikt tvilsomt foretagende, men Svend Foyns sterke personlighet mestret de trege og trossige tretti menn han fikk med seg. Den våren kom Sven Foyn hjem med en rik fangst på 6600 fete sel.¹⁵ Foyn har selv skrevet om det: «Vi kom alle vel hjem med god fortjeneste, og jeg kunne betale mine tidligere folk etter den største månedshyre som hadde vært, for den tid de hadde vært hos meg, så alt var godt og vel. Forretningen gikk nå meget godt for i mange år.»¹⁶

I 1853–54 lot Svend Foyn – sammen med sin bror – bygge sin annen ishavs-skute, «Eliezer», som betyr: Gud hjelper. Det var *det* navnet skulle bekjenne. – Begge skipene lå klar ute i Vrengen. Men det ble en svær kuldeperiode den vinteren, og alle utløp var tilfrosset med alentykk is. Hele februar gikk uten noen forandring. Dette tok hårdt på Svend Foyn. Da samlet han mannskap fra begge skipene sine og leiefolk fra Stokke og begynte å skjære råk i isen hele leia ut mellom Tjøme og Veirland. I grålysningen om morgenen var han alltid først på pletten. Foyns tjenestegutt kjørte hele dagen varm mat ut til dem på isen. I snøfokk og bitende østenvind strøk Foyn av seg lua og bad sin bordbønn i alles påsyn ved hvert måltid. Det ble med ett helg derute på isen. Det var en stille preken som ikke lett ble glemt. Men arbeidet med isen kunne være livsfarlig. En dag plumpet «kaftain sjøl» ned i isvannet til halsen. Men da tok han bare av seg klærne, vred dem godt og fortsatte å skjære is til kvelden. Foyn kom det året ut lenge før andre ishavsfarere, og 7 uker etter dundret hans skipskanoner på Tønsberg havn. Det var «Haabet» som kom, og 4 dager etter «Eliezer» – begge fulle av den rikeste fangst. Slik arbeidet Svend Foyn.¹⁷

Nå fikk Svend Foyn etter hvert bruk for mange skip, og han bygde selv mange. Men han bygde også annet enn skip, bl.a. de kjente «*Svend Foyns Arbeiderboliger*», som ble reist i 1855–60. Der ble det plass til 52 familieleiligheter og 19 enkeltrom. Omkring 280 av folkene hans kunne få bo billig der. Et storslagent sosialt tiltak i den tiden! – Der fikk han også plass for en møtesal, «Foynsalen», med ca. 400 sitteplasser. Der ble de frivillige kristelige møter holdt, især *misjonsmøtene*. Til forstandere for sine arbeiderboliger kalte Svend Foyn

personlige kristne menn, som samtidig skulle forkynne Guds ord, besøke hjemmene og øve sjelesorg i menigheten.¹⁸

Fra nå av kom Svend Foyn inn i en ny periode av sitt liv. I 1850-årene kom det over Tønsberg og Vestfold en livskraftig kristelig vekkelse. Det var Hauge-vennene som Gud brukte som sine redskaper. Denne vekkelse var både kirkelig og kristelig sunn. Likevel møtte den stor motstand endog blant flere prester.¹⁹ Men da fikk legmennene så god en hjelp fra en venn som de nok ikke hadde drømt om. Det var Svend Foyn. Han så at legmennene ærlig og praktisk ville gjøre Guds gjerning, og det tiltalte ham. Samtidig ble han også selv vakt. Hittil hadde han levd på den religiøse arven fra barnedomshjemmet. Nå fikk han se at han var en synder som måtte frelses av Guds nåde ved Jesus Kristus. Hans liv vitner i ord og gjerning om et bevisst trosliv. Hans store intellektuelle utrustning, hans geniale framsyn og hans praktiske handlekraft kom nå særlig godt med på det kristelige område. Flere brev som han i årene 1859–62 skrev til legpredikanten Engebret Thorkelsen fra Hallingdal viser hvor vel orientert Svend Foyn var om det kristelige liv i vårt land, hvor varmt interessert han var for en mer levende og vekkende forkynnelse, og hvor fint han vurderte og elsket det kristne brodersamfunn.

I 1861 skrev Foyn om menighetsforholdene i Tønsberg: «Sandt at sige har det i den senere Tid forekommet mig at jeg burde seet meer til dette Steds Fordeel og søgt at binde Dig hertil. Kirkedørene staaer nok hver Søndag aabne for enhver der vil høre en Gudstjeneste. Dog synes jeg det ikke er tilstrækkeligt, men som jeg staaer alene med min Mening og Attraae, bliver det med Længsel efter en meer levende Betragtning af Guds Ord.»²⁰

Den værbarkete ishavsfarar som var streng som en feltherre, især mot seg selv, eide et varmt og rikt hjertelag. I 1862 skrev han et vakker brev, fylt av hjertevarme og trøst, til Thorkelsen som nettopp da hadde mistet sin hustru: «Kjære Broder i Christo! — — — Her er saa mange Lidelser og Besværligheder, saa i et og saa i et andet; denne Verden er ubestendig og sparsom paa Glæder; men glæden i Gud og Forlystelsen i Christo Jesu vor Frelser den varer i al Evighed, og denne kaster sin Glans paa det christelige Broderskab, som jeg synes er det skjønneste her i Livet.»²¹

Svend Foyn var da en mann på over 50 år, og han hadde slitt meget hårdt fra han var et barn. Han hadde også oppnådd det han ønsket: å bli en formuende mann, og han hadde i selfangsten åpnet en ny næringsvei for sine landsmenn. Etter moderne tankegang skulle en derfor tro at han da ville «legge opp» for å «få det godt» og ikke lenger våge helsen og livet nord i ishavet. Men Svend Foyns trosmod og arbeidsglede tillot ikke det. Fra nå av fikk han lykke til å gjøre en innsats både i Ishavet og i kirkens liv som ble epokegjørende.

I 1863 lot han bygge på Nylands Verksted i Oslo det dampskipet som kom til å danne innledningen til den moderne hvalfangst. Sitt første selfangerfartøy gav han navnet «Haabet», og håpet gikk i oppfyllelse, tross det så stygt ut. Sitt første hvalfangstdampskip kalte han «Spes & Fides» som betyr håp og tro. Han ble heller ikke denne gang skuffet, hverken i sitt håp eller sin tro.²² Svend Foyn planla selv alt utstyr til hvalfangstekspedisjonene sine. På Vestfold Fylkesmuseum kan en få se de forskjellige harpuner som han har uttenkt og uteksperimentert, og som han brukte med så stort hell. Det var ved å ta i bruk et effektivt lite dampskip og ved å oppfinne *harpungranaten* at Svend Foyn skapte den nye metode i hvalfangsten — en metode som ble epokegjørende og ble innledningen til *den moderne hvalfangst*.²³

På sin ferd i Ishavet førte Svend Foyn i årene 1866–83 en merkelig dagbok som er karakteristisk for ham. Vi gjengir et lite utdrag: «Mandag 18. juni (1866) Afseilte paa Hvalfangst fra Tuusberg. Vind løi ONO med Regn, da vi vare til Søes om til SV Storm, vendte ind igjen Albykilen, tilligemed Brig Haabet som medfulgte som Transportfartøi. Om Aftenen bragt endeel Kuld ombord i Haabet. O Gud være med os og bevare og give os Lykke og Velsignelse. I Jesu Navn. Amen».²⁴ — Slik ender de fleste notater i dagboken hans med en bønn.

Det merkelige er at i denne tiden da Svend Foyns voksende bedrift krevet så meget av hans evner og krefter, fikk han likevel tid til stadig nye originale *kristelige* tiltak som fikk uvurderlig betydning for menighetslivet. Da det er Svend Foyns innsats for *misjonen* vi her skulle omtale, må vi av plasshensyn gi avkall på en lengere omtale av hans tiltak her hjemme, men bare nevne de viktigste:

Svend Foyn viste seg å være en stor *kulturpersonlighet* også på det kristelige område. På grunn av vekkelsen i Tønsberg i 1850-årene ble Maria-kirken fra 1100-årene for liten for menigheten. Det ble derfor aktuelt å bygge ny kirke. Svend Foyn gikk inn for det med varm interesse og store gaver både til den nye kirken og dens utsmykning.²⁵ Etter at Tønsberg nye kirke var innviet i 1858, tok Svend Foyn opp et enestående energisk arbeide for å bevare det gamle hellige gudshus på torvet. Han brukte hele sin store innflytelse og offervilje. Men da byens myndigheter likevel bestemte, 5. november 1862, at kirken skulle rives, gav dette vedtak Svend Foyn et hjertesår som ikke ville leges.²⁶

Svend Foyn var en av de første i Norge som tok opp arbeidet for *kristelige skoler*. I 1875 opprettet han en privat *borgerskole for gutter i Tønsberg*. «Skolen er opprettet for saa meget som muligt at fremhjelppe hos Gutterne christelig Sands, at de ikke skal leve for Verdens Væsen, men for en Forberedelse at komme i Samfund med Gud som alene giver Forgjættelse paa alt godt baade her og hisset, saa Sjæl og Legeme bliver dygtige og sterke til Udførelse ogsaa af den jordiske Kaldsgjærning», skrev Foyn i skoleplanen.²⁷ Skolehuset som han lot bygge på «Møllebakken», kostet ham 10 000 sp.²⁸ Han kalte flere fremragende kristne lærere til denne skolen. De virket til stor velsegnelse ved sin deltakelse i Indremisjonen med forkynnelse og sjelesorg. Men skolen ble dessverre nedlagt etter bare 5 års virke, fordi Foyn ikke fant den støtte han ventet hverken hos lærerne eller foreldrene for at guttene skulle delta regelmessig i gudstjenestene.²⁹ Likevel opprettet Foyn i 1889 en liknende skole i Kristiania, og lot bygge et tidsmessig skolehus som kostet ham 60 000 kroner. Foyn bidro også med betydelig kapital til opprettelsen av latinskolen på «Hauges Minde».³⁰

Det var stor vekkende kraft over kristenlivet i Tønsberg i 1870-årene. Til det bidro ikke minst den virksomhet som lærerne ved Foyns borgerskole utfoldet. «Foynsalen» ble for liten til møtene. Da lot Foyn bygge et av landets største og vakreste bedehus, som ble innviet 5. november 1876, og Foyn kalte selv flere av landets best utrustede lekmenn til å virke der.³¹

I 1891 søkte Svend Foyn å realisere en storslått landsplan for *en*

sosial misjon på kristelig grunn. Det stod for ham som det viktigste å få «Christendommen ind i vores verdslige Gjærning», som han sa. Han trodde med rette at «gudsfrykt er nyttig til alt» — at sann kristendom er det *eneste* som i sannhet kan løfte folket åndelig, moralsk og økonomisk. Han så i de rasjonalistiske og materialistiske ånds-bølger som skyllet inn over landet, den største fare for sitt folk. Han kalte pastor Eugene Hansen til å være leder for denne misjon. Hans viktigste oppgaver skulle være: 1) å danne kristelig-sosiale arbeiderforeninger, 2) å lede en emissærskole, 3) å holde foredrag om saken, 4) å redigere et kristelig folkeblad, 5) å holde bibellesninger i Bedehuset. Men pastor Eugene Hansen maktet ikke denne veldige oppgave slik som Svend Foyn hadde håpet.³²

Men «*Emissærskolen*» eller bibelskolen fikk Svend Foyn opprettet. Det ble holdt 3 kurser, hvert på 2 måneder. Til bestyrere og lærere kalte Foyn de beste han kunne finne. Den første var den kjente Asbjørn Knutsen. 90 unge menn fikk gjennomgå disse kurser. Mange av dem ble dyktige forkynnere, som ble brukt i misjonens tjeneste. Gripende var det å se den gamle hvithårede kommandør selv som den ivrigste elev.³³

En vårsøndag — 14. mai 1848 — ble Tønsberg Misjonsforening stiftet — som den første kristelige forening i Tønsberg.³⁴ Prost Beylegaard ble formann. Det var imidlertid Hauge-vennene som allerede i 1839 hadde tatt initiativet. De fikk året etter besøk av Norges første misjonær Hans Chr. Knudsen.³⁵

Svend Foyn meldte seg straks som medlem av misjonsforeningen og støttet den årlig med betydelige gaver. Større betydning enn hans gaver fikk hans *personlige* innsats. Vi skal nevne et typisk eksempel på det.

Det var en spennende åndskamp for misjonsarbeidet i Vestfold den gang, især etter at Jarlsberg og Larvik Fellesforening for Misjonen i 1861 ble stiftet etter initiativ av pastor Christian Høy Müller, Stokke. Vekkelsens ild flammet opp på ny. Men prost Beylegaard, som var høykirkelig og grundtvigiansk innstillet, var ikke enig i fellesforeningens grunnregler. Han var redd foreningens innflytelse og ville ikke ha emissærvirksomhet. Han holdt derfor Tønsberg Misjonsforening utenfor fellesforeningen i to år. Ved Svend Foyns

innflytelse ble likevel Tønsberg Misjonsforening tilsluttet fellesforeningen i 1863, og han lot seg straks velge som deputert til fellesforeningens høstmøte i Hedrum det år.³⁶ Prost Beylegaard holdt imidlertid steilt på sitt standpunkt. I 1864 holdt fellesforeningen sitt store vintermøte i Tønsberg. «Foynsalen» var overfylt. Prost Beylegaard holdt et foredrag som konkluderte med at misjonen var en *menighetssak*. Derfor burde misjonsforeningene være overflødige. Han fikk motlegg av prestene Flood (Hedrum), Müller (Stokke) og Halling (Horten), men det syntes ikke å hjelpe.

Da reiste Svend Foyn seg og bad om ordet. Han kunne nok være enig med prosten i *det*, sa han, at misjonen er en *menighetssak*, men han var dog betenkelig. «Naar Præsterne stillede sig imod eller var ligegyldige for Missionssagens Fremme, maatte den drives ved Foreninger.»³⁷ Ingen flere bad om ordet. Det avgjørende ord var talt — til vinning for Guds rike.

I 1882 kom Svend Foyn i mere personlig forbindelse med Det norske misjonsselskap. Fra 1882 til 1894 gav han 60 000 kroner til misjonsselskapets kasse.³⁸

Det ble et vesentlig aktuelt spørsmål for våre misjonærer å skaffe de innfødte kristenmenigheter bedre boliger og husgeråd og bedre stell i hjemmene. Den årvåkne ishavshøvding fulgte godt med og brøt nye veier også her. På *Madagaskar* ble det ved gaver fra Svend Foyn satt i gang både *en kvinnelig industriskole* og *en arbeidsskole for unge menn*.

Pikeskolen, «Svend Foyns Gave», tok til i 1882 på Fandriana i Fisakana misjonsdistrikt. Fagene var alminnelige skolefag og kvinnelig industri. Kursene varte i 2 år. Elevtallet var ca. 30. I 1896 ble skolen flyttet til Ivóry i Fianarantsoa i Sør-Betsiléo. Og der drives skolen framleis — etter noe omlagt program.

Arbeidsskolen, «Svend Foyns Minde», ble anlagt i 1889 i Fisakana. Svend Foyn gav til den 12 000 kroner, en sum som senere ofte øket. Unge menn ble der opplært i håndverk, især som snekkere og smeder. Der ble også undervist i jordbruk og treplantning m.v. Skolen ble i 1890 flyttet til Andranovelona i Ambohimasina misjonsdistrikt. Som regel var der ca. 20 elever. På grunn av forandrede forhold ble denne skole nedlagt i 1904.

I *Zululand* ble der i 1888 satt i gang en *Arbeidsskole* på Eshowe misjonstasjon for midler fra Svend Foyn. Skolens mål var å utdanne unge zulugutter til snekkere og smeder m.v. Kursene varte 3 år. Men av forskjellige grunner stanset denne skole i 1899.

Svend Foyns gaver ble — gjennom de nevnte skoler — til stor nytte og gagn for de unge innfødte så vel på Madagaskar som i *Zululand*. Håndens arbeide ble æret og adlet til velsignelse for mange mennesker og for misjonen.³⁹

Så var det julaften 1891. De satt der så ensomme de to gamle, Svend Foyn og hans hustru. Likevel hadde de fått så mange hjertebarn i Norge, i *Zululand* og på Madagaskar. Og nå skulle der holdes jul. Nå skulle der deles ut julegaver. Store og gode skulle gavene være, ikke knuslete. Og ingen måtte glemmes. Det var helg over Ravndal. De to vitterlighetsvitner kjente at de var på hellig grunn. Den gamle ishavsfarer og hans hustru satt der så lykkelige og takknemlige for at de var blitt «Far og mor i Norge» — ikke bare for folkene sine i Foyngården og for guttene på Foyns borgerskoler, men også for mange glade og takknemlige gutter og jenter i *Zululand* og på Madagaskar.

Svend Foyn var grepet. Han gned seg over øynene som så ofte under sjøsprøyten. Sannelig, Gud hadde hørt hans barnebønn. Han hadde ikke slitt forgjeves oppe i Ishavet i 40 år. Nå hadde han fått rik belønning.

Sitt testament opprettet de to i Den Treenige Guds navn. Den første gave skulle Bibelselskapet ha. Bedehuset skulle vedlikeholdes. Skolehuset på «Møllebakken», som hadde vært borgerskole, skulle nå bli emissærskole, og borgerskolen hans i Kristiania skulle få 60 000 kroner ekstra, men så skulle også skoleplanen følges nøye. 21 familie-medlemmer ble tilkjent betydelige beløp eller årlige bidrag. Et legat på 170 000 kroner ble stiftet. Det skulle bl.a. brukes til sjømanns sjels og legems forpleining, til enker og til tjenere. For en emissærskole i Tønsberg førte Svend Foyn en sterk og varmhjertet begrunnelse, og han regnet med at 10 000 kroner årlig ville medgå til denne skole. Resten av boet skulle bli «*Svend Foyn og Hustrus Misjonsfond*». Etter at arveavgiften var fratrukket utgjorde denne «rest» kr. 3 003 164,28. Derav skulle Det norske misjonsselskap ha 8/24 — «sen-

des aarlig Hedningemissionens Hovedbestyrelse i p. t. Stavanger», «til andre Hedningemissioner f. Ex. Zulu Mission, Santhalmission etc.» 4/24, «til betrængte evangelisk lutherske Menigheder i Europa» 1/24, «til vældædige Stiftelser og Øiemed som Diaconissanstalten, Magdalenas Stiftelse eller andre kjærlighedsfulde Formaal» 1/24, «til Bibelselskabet, christelige Skrifters Uddeling, Bedehusets Opbyggelse og Drift» 1/24, «hvor det mest behøves til Guds Riges Vext og Fremgang, muligens til først nævnte Institution eller andet Boet vedkommende» 2/24.

Halvdelen av hele misjonsfondet skulle altså hedningemissionen få. Fra 1910, da Svend Foyn og Hustrus Misjonsfond ble opprettet, til og med 1951 har Misjonsfondet utbetalt i renteinntekter til misjonen kr. 1 891 645,00.⁴⁰ Vi tør tro at den edle givers ønske og bønn om at hans gaver måtte bli til velsignelse, er gått i oppfyllelse. Og vi fylles av undren og takk til Gud for hvalfangstpioneren fra Ishavet som ble den varmhjertede misjonsvenn.

NOTER

- 1 «Tønsberg historie» III, 1 av prof. dr. O. A. Johnsen med kirkehistorie av Kr. Ørjavi s. 393f og 403—405 (Oslo 1952). «Misjonsarbeidet i Tønsberg gjennom hundre år» av Kr. Ørjavi s. 16. (Tønsberg 1948). «Tønsberg Indremisjon, Festskrift» s. 54—55 av Kr. Ørjavi (Tønsberg 1942).
- 2 Svend Foyn og hustru Magdalene Margarethe Foyn født Bull's testamente, dat. Ravndal 24. desember 1891, avtrykk i forfatterens eie.
- 3 «Tønsberg historie» III, 1, s. 390.
- 4 Samme sted s. 68—70.
- 5 Emil Olsen i «Tønsberg Blad» 6. juni 1915.
- 6 H. B. Klæboe: «Svend Foyn. Et Mindeskrift», s. 12 (Kristiania 1895).
- 7 Se prøve på hans håndskrift i Kirkehistorien, «Tønsberg historie» III, 1, s. 416—418.
- 8 «Tønsberg historie» III, 1 s. 71.
- 9 Samme sted s. 72.
- 10 H. B. Klæboe: «Svend Foyn» s. 17.
- 11 «Tønsberg historie» III, 1, s. 75.
- 12 Samme sted s. 75.
- 13 Opplysning fra frøken Maja Foyn, Tønsberg.
- 14 «Tønsberg historie» III, 1, s. 76.
- 15 Samme sted s. 76.

- 16 H. B. Klæboe: «Svend Føyn» s. 23.
- 17 Samme sted s. 25.
- 18 Heggtveit: «Den norske kirke», II, s. 575f.
- 19 Visitasprotokoll for Jarlsberg Prosti 1849—1880, s. 25—30.
- 20 Brev fra Svend Føyn dat. 11. november 1861 til Thorkelsen, utlånt til forfatteren.
- 21 Brev fra Svend Føyn, dat. 28. juli 1862 til Thorkelsen, utlånt til forfatteren.
- 22 Arne Odd Johnsen: «Svend Føyn og hans dagbok», s. 56—57 (Oslo 1943).
- 23 Samme sted s. 73.
- 24 Samme sted s. 113.
- 25 «Tønsberg historie» III, 1, s. 422—424.
- 26 Samme sted s. 411—422.
- 27 Samme sted s. 392.
- 28 «Tønsberg Blad» 26. oktober 1875.
- 29 50-årsberetning for Tønsberg Indremisjon.
- 30 Klæboe: «Svend Føyn», s. 54.
- 31 Ørjavik: «Tønsberg Indremisjon, Festskrift», s. 20.
- 32 Samme sted s. 26—29.
- 33 Opplysning av bestyrer Kjell Larsen, Tønsberg.
- 34 Kr. Ørjavik: Tønsberg Misjonsforening gjennom 80 år, «Tønsbergs Blad» 12. mai 1928.
- 35 «Misjonsarbeidet i Tønsberg gjennom hundre år» s. 5 (Tønsberg 1948).
- 36 Tønsberg Misjonsforenings protokoll 1845—1882.
- 37 Forhandlingsprotokoll for Jarlsberg og Larviks Missionsfællesforening, s. 12—13. «Tønsberg historie» III, 1, s. 391.
- 38 Klæboe: «Svend Føyn», s. 53.
- 39 Opplysninger fra Det norske misjonsselskaps kontor ved misjonsprest A. Thunem.
- 40 Opplysning fra Misjonsfondets forretningsfører, frk. Mary Øxnevad, Tønsberg.